

Гордієнко Н.В.

к.п.н., доцент кафедри соціальної педагогіки
та корекційної освіти Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка

ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З СІМ'ЯМИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ ЯК АКТУАЛЬНИЙ НАПРЯМ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Фундаментальні зміни політичних, економічних, соціальних умов життєдіяльності громадян України за роки незалежності разом із значним позитивом призвели водночас до серйозних матеріальних, господарсько-побутових, психолого-педагогічних, правових та медичних труднощів, що спонукало загострення багатьох протиріч у сім'ї, особливо позначившись на становищі дітей та особливостях родинного виховання. Свідченням тому є зростання кількості функціонально неспроможних сімей, які внаслідок об'єктивних та суб'єктивних чинників не можуть повноцінно реалізовувати свій потенціал, передусім виховну функцію, що, безумовно, торкається специфіки первинної соціалізації дітей з цих сімей.

Розгляд соціально-педагогічної діяльності з позиції її практичної спрямованості дозволяє визначити групи об'єктів соціально-педагогічної роботи, серед яких особливе місце посідає сім'я.

Пошуки шляхів допомоги сучасній сім'ї у реалізації її життєво важливих функцій були і залишаються об'єктом пильної уваги багатьох як вітчизняних, так зарубіжних науковців і практиків. Важливим кроком у цьому напрямку є, безперечно, і наукові розвідки щодо удосконалення професійної підготовки педагогів до роботи з різними категоріями сімей. Так, зокрема, орієнтація майбутнього педагога на ціннісну взаємодію із сім'єю стала об'єктом пильної уваги І.Власюк, підготовка майбутніх педагогів до роботи з батьками школярів висвітлюється у працях С.Корнієнко, Г.Іванової, Н.Стрельникової; специфіку організації роботи з неблагополучними та неповними сім'ями розглядають О.Арсеньєва, О.Гуляр, Т.Гущина тощо. Разом із тим, незважаючи на посилену увагу вчених до проблеми формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, багато її важливих аспектів залишаються недостатньо дослідженими. Одним із таких аспектів слід вважати специфіку професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з особливою категорією сімей, своєрідним новим соціальним феноменом в Україні – дистантними сім'ями трудових мігрантів.

Зауважимо, що явище трудової міграції має тривалу історію й різні виміри свого функціонування. Однак на сьогоднішній день дана проблема і пов'язані з нею ускладнення кидають виклик сучасності як для міжнародної спільноти, так і для України.

Сьогодні ми є свідками полеміки, що ведеться у ЗМІ та наукових колах, щодо позитиву й негативу трудової міграції. При цьому дослідження даного явища

здебільшого концентруються на його демографічних (переважно негативних) та економічних (передусім позитивних) наслідках, тобто на зовнішньому аспекті проблеми. Водночас внутрішній аспект даної проблеми, а саме вплив трудової міграції на особливості функціонування інституту сім'ї, на її полишених членів сім'ї, зокрема дітей, а також розробка стратегії допомоги членам таких сімей тільки стають об'єктом пильної уваги вітчизняних науковців і практиків.

Свідченням загрозливості ситуації, що склалася у середовищі сімей українських заробітчани, є те, що багато дітей із цих сімей через бездоглядність і занедбаність передано в школи-інтернати та дитячі будинки, а деякі з них, залишившись без піклування батьків, поповнюють ряди «дітей вулиці». Переважно це саме та категорія дітей, якій довелося зазнати подвійної «зради» батьків, найтипівішими варіантами якої є від'їзд матері та апатія й алкоголізм батька або створення обома батьками нових сімей. Поширеним наслідком у таких навіть зовні благополучних сім'ях є ризик появи деформацій у соціалізації дітей, зміна їх ціннісних орієнтацій.

Хоча офіційної статистики про кількість трудових мігрантів з України не існує, в окремих наукових джерелах натрапляємо на інформацію, що на заробітки виїхало від 5 до 7 мільйонів українців, з яких тільки шість відсотків не мають дітей. У більшості мігрантів їх двоє або троє. Тобто, якщо Україну покинуло сім мільйонів громадян, без батьківського піклування нині живе приблизно 7,5-9 млн. неповнолітніх. Тільки у Львівській області проживає орієнтовно 20 тисяч дітей, батьки яких перебувають на заробітках, практично в кожному класі є один, двоє або й троє учнів, у яких мама, тато, а іноді й обидвоє батьків знаходяться на заробітках за кордоном [2; 4].

Активізації уваги до соціально-педагогічної роботи з дисфункціональними сім'ями трудових мігрантів сприяло дослідження проблем дітей трудових мігрантів в Україні, проведене на замовлення Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда — Україна» [3].

Актуалізація потреби докорінного перетворення освітньо-виховної роботи із сім'єю, надання педагогічної допомоги батькам у вихованні дітей та підготовці їх до самостійного життя вимагає пошуку шляхів удосконалення системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, вивчення прогресивних ідей вітчизняного та зарубіжного освітнього досвіду.

З огляду на те, що професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів зумовлена потребою, яку окреслено соціальними процесами та реформуванням соціальних послуг, спрямованих на поліпшення якості життя людей, визнання людини як найвищої цінності суспільства, розв'язання даного завдання передбачає відповіді на наступні питання: до чого ми повинні готувати соціальних педагогів у сучасних соціально-економічних умовах, що доцільно змінити, удосконалити у змісті, структурі, формах і методах підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності, які професійні компетенції повинні бути сформовані у процесі навчання?

Одним із перших кроків на цьому шляху, на наше глибоке переконання, повинно стати подолання низки суперечностей, які спостерігаються у змісті й загальній технології професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії із сім'єю. Серед цих суперечностей особливо виділяємо наступні:

- між характером сучасної взаємодії соціального педагога із сім'єю й традиційною системою підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери;
- між соціально-педагогічними вимогами до професійної готовності майбутнього соціального педагога і змістом та наявним рівнем професійної підготовки;
- між традиційною технологією організації педагогічного процесу у вищому навчальному закладі й завданнями підготовки активного, творчого, високопрофесійного фахівця, здатного працювати із сім'єю в умовах сучасних соціально-економічних перетворень.

Означені протиріччя й актуалізують потребу удосконалення професійної підготовки майбутнього соціального педагога до роботи з дистантними сім'ями українських трудових мігрантів.

Дотримання принципів системності, наступності, інтегративності, максимальне урахування міжпредметних та внутріпредметних перспективних й ретроспективних зв'язків при викладанні соціально-педагогічних дисциплін сприятиме не тільки розширенню теоретичних знань студентів, а й удосконаленню практичних умінь і навичок. Адже у молодого спеціаліста соціально-педагогічної сфери, особливо шкільного соціального педагога, ще у процесі навчання повинні бути сформовані уміння визначати коло ризиків, притаманних дистантній сім'ї, «проблемне поле» конкретних сімей і на цій основі вибудовувати «дерево цілей» та правильно визначати зміст соціально-педагогічної роботи з усіма членами сім'ї, цілеспрямовано здійснювати психолого-педагогічну та правову просвіту батьків, обирати найбільш доцільні форми, методи та прийоми роботи з дітьми і дорослими членами дистантних сімей тощо.

Важливо наголосити й на тому, що саме міждисциплінарна інтеграція змісту вищої педагогічної освіти у процесі підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери до роботи з різними категоріями сімей сприятиме формуванню цілісного уявлення про сім'ю та особливості взаємодії з нею. Даний підхід зумовлений передусім багатоаспектністю освітнього-виховного впливу сім'ї на розвиток і соціальне становлення особистості дитини, що вимагає системного застосування міждисциплінарної взаємодії в руслі впливу різних сфер існування сім'ї.

Серед найбільш ефективних шляхів реалізації даного завдання у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів ми вбачаємо застосування інтерактивних методів навчання (рольових ділових ігор, мозкового штурму, аналізу та прогнозування соціально-виховних ситуацій, тренінгів тощо), розширення практичної складової професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, залучення студентів до розробки та впровадження соціальних проектів, а також волонтерської діяльності, спрямованої на соціально-педагогічну допомогу дітям з дистантних сімей трудових мігрантів.

Узагальнюючи, вважаємо за необхідне наголосити на тому, що підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи як з різними категоріями сімей загалом, так і з дистантною сім'єю зокрема, повинна здійснюватися з урахуванням державної сімейної політики, регіональних реалій, актуальних проблем сучасних українських сімей, вітчизняного і зарубіжного досвіду соціально-педагогічної діяльності та із застосуванням найефективніших форм і методів організації навчально-виховного

процесу у вищих навчальних закладах.

Література

1. Гордієнко Н.В. Дистантна сім'я трудових мігрантів: ризики та наслідки існування / Н.В.Гордієнко // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. – Вип. 444. Педагогіка та психологія. – Чернівці: ЧНУ, 2009. – С.28-35.
2. Залеська Л. Розкидані людські островці в чужих морях / Л.Залеська // Шанс. – 2006, – № 21. – С. 6.
3. Проблеми дітей трудових мігрантів: аналіз ситуації / За ред. Левченко К.Б. – К.: Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна», Український інститут соціальних досліджень, 2006. – 63 с.
4. Ромащенко Т. Актуальні проблеми сучасної української трудової еміграції / Т.Ромащенко // Економіка України. – 2007. – № 8. – С. 84– 89.
5. Рудницька Т. Міграція в Україні як індикатор соціальних змін / Т.Рудницька // Соціологія: теорія, методики, маркетинг. – 2002. – № 2. – С. 205 – 210.